

ЕКОНОМІКА ЗНАНЬ, ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА

УДК 371.15

ЕВОЛЮЦІЯ БІЗНЕС-ОСВІТИ В СВІТІ ТА ІНТЕГРАЦІЯ ПРОГРАМ MBA В УКРАЇНІ

Баранов В.В.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти організації та удосконалення української бізнес-освіти в контексті концепції «освіта впродовж життя».

Мета роботи. Метою даної статті є з'ясувати особливості підготовки спеціалістів економічного профілю у вищих навчальних закладах США, Європейського Союзу та України, дослідити історичний розвиток MBA та виокремити найбільш цінні елементи відповідних програм підготовки.

Методи та методологія дослідження. Методологічну і теоретичну основу дослідження становлять праці зарубіжних і вітчизняних учених. Застосовано історичний метод, абстрактно-логічний і системний підхід тощо.

Результати роботи. В статті досліджено еволюцію бізнес-освіти в світі на прикладі програм MBA та обґрунтовано необхідність, доцільність та перспективність більш широкого використання не лише в системі національної вищої освіти, а також в системі підвищення кваліфікації в межах підприємств, фірм, організацій різних форм власності. Розглянуто історію розвитку та становлення підготовки по програмам MBA, а також окремих найбільш авторитетних осередків світової бізнес-освіти, яка свідчить про значне відставання та недостатню увагу в Україні до такої складової вищої освіти менеджера як MBA. Як показують систематизовані дослідження, формування освітньої доктрини і стратегії підготовки фахівців у країнах ЄС та США здійснюються з обов'язковою участю роботодавців та представників бізнесу. В нашій державі не розуміння бізнесу важливості участі в освітньому процесі та в системній підготовці персоналу взагалі, та керівної складової зокрема стимулює недостатню поширеність та майже зародковий стан програм MBA в національній системі вищої освіти.

Галузь застосування результатів. Національна система вищої освіти потребує більшого розповсюдження та використання як світового досвіду MBA, так і орієнтацій на новітні освітні тенденції, зокрема «Life Long Learning». Крім цього, результати дослідження можуть бути використані як на рівні окремого підприємства, так і на рівні галузі при підготовці або підвищенні кваліфікації менеджерів, управлінців, всього керівного складу. Це дозволить не тільки підвищити ефективність системи внутрішньофірмового навчання, а й врахувати галузеві та регіональні особливості господарського функціонування.

Висновки. Досвід розвинених країн світу показує, що підготовка за програмами MBA не лише не втрачає своєї актуальності та доцільності, але й еволюціонує одночасно з все більш високими вимогами сучасної економічної системи. Поява різноманітних спеціалізацій в MBA, це так само вимога часу, як і орієнтація на освіту, або підвищення кваліфікації впродовж всього професійного життя. Національна система освіти, практика підготовки керівників самими підприємствами потребують ширшого використання інструментів підготовки які притаманні MBA.

Запропоновано вдосконалення системи внутрішньо фірмового підвищення кваліфікації шляхом поєднання підготовки по традиційним програмам MBA з концепцією «Навчання на протязі всього життя» (Life Long Learning).

Ключові слова: *бізнес-освіта, освіта впродовж життя, Master of Business Administration, бізнес-кейс, Executive MBA, Full-time MBA, GMAT, майстер ділового адміністрування.*

ЭВОЛЮЦИЯ БИЗНЕС-ОБРАЗОВАНИЯ В МИРЕ И ИНТЕГРАЦИЯ ПРОГРАММ MBA В УКРАИНЕ

Баранов В.В.

Предмет исследования. Предметом исследования являются теоретические и прикладные аспекты организации и совершенствования украинского бизнес-образования в контексте концепции «образование в течение жизни».

Цель работы. Цель статьи — выяснить особенности подготовки специалистов экономического профиля в высших учебных заведениях США, Европейского Союза и Украины, исследовать историческое развитие MBA и выделить наиболее ценные элементы соответствующих программ подготовки.

Методы и методология исследования. Методологическую и теоретическую основу исследования составляют труды зарубежных и отечественных ученых. Применен исторический метод, абстрактно-логический и системный подход и др.

Результаты работы. В статье исследована эволюция бизнес-образования в мире на примере программ MBA и обоснована необходимость, целесообразность и перспективность более широкого использования не только в системе национального высшего образования, а также в системе повышения квалификации в рамках предприятий, фирм, организаций различных форм собственности. Рассмотрена история развития и становления подготовки по программам MBA, а также отдельных наиболее авторитетных организаций мировой бизнес-образования, которая свидетельствует о значительном отставании и недостаточное внимание в Украине к такой составляющей высшего образования менеджера как MBA. Как показывают систематизированы исследования, формирование образовательной доктрины и Стратегии подготовки специалистов в странах ЕС и США осуществляются с обязательным участием работодателей и представителей бизнеса. В нашем государстве недостаточное понимание бизнеса важности участия в образовательном процессе и в системной подготовке персонала вообще, и руководящей составляющей в частности стимулирует недостаточную распространенность и почти зачаточное состояние программ MBA в национальной системе высшего образования.

Область применения результатов. Национальная система высшего образования требует большего распространения и использования мирового опыта MBA, ориентаций на новые образовательные тенденции, в частности на «Life Long Learning». Кроме этого, результаты исследования могут быть использованы как на уровне отдельного предприятия, так и на уровне отдельной отрасли при подготовке или повышении квалификации менеджеров, управленцев, всего руководящего состава. Это позволит не только повысить эффективность системы внутрифирменного обучения, но и учесть отраслевые и региональные особенности хозяйственного функционирования.

Выводы. Опыт развитых стран мира показывает, что подготовка по программам MBA не только не теряет своей актуальности и целесообразности, но и эволюционирует одновременно со все более высокими требованиями современной экономической системы. Появление различных специализаций в MBA – такое же требование времени, как и ориентация на образование, или повышение квалификации в течение всей профессиональной жизни. Национальная система образования, практика подготовки руководителей внутри предприятий требует более широкого использования инструментов подготовки, которые присущи MBA.

Предложено совершенствование системы внутрифирменного повышения квалификации путем объединения подготовки по традиционным программам MBA концепции «Обучение в течение всей жизни» (Life Long Learning).

Ключевые слова: *бизнес-образование, образование в течение жизни, Master of Business Administration, бизнес-кейс, Executive MBA, Full-time MBA, GMAT, мастер делового администрирования*

EVOLUTION OF BUSINESS EDUCATION IN THE WORLD AND INTEGRATION MBA PROGRAMS IN UKRAINE

Baranov V. V.

Purpose. The subject of the research is theoretical and applied aspects of organizing and rationalization of Ukrainian business-education in the context of the concept “Life Long Learning”.

The objective of the article is to clarify the specific features of training program for economic type specialists in higher educational establishments of USA, European Union and Ukraine, to study historic development of MBA and single out the most valuable elements of the corresponding training programs.

The subject of the research are theoretical and applied aspects of organization and Improvement Ukrainian business education in the context of the concept « Life Long Learning ». The purpose the study is to learning of the training of specialists in economics in higher educational institutions of the USA, the European Union and Ukraine, by examining their historical development and to identify the most valuable elements of the development and training

Methodology. Methodological and theoretical basis of the research consists of the works of foreign and national scholars. The methods applied are historical, abstract-logical, systemic one etc.

Results. *The article presents the study of the evolution of business-education in the world on the example of MBA and grounds are given to necessity, expedience and availability of the wider appliance not only the system of national higher education, but also in the system of further training within enterprises, firms, organizations of different forms of proprietorship. The history of development and establishment of training, based on MBA programs, is presented, as well as the programs of the most authoritative organizations of the world business-education, which proves considerable backlog and insufficient attention in Ukraine to such a component of manager higher education as MBA. As systematized researches show, the formation of educational doctrine and Specialists Training Strategy in the countries of EU and USA are implemented with the compulsory participation of employers and business representatives. In our country insufficient business understanding of the importance of participation in educational process and in the systemic staff preparation in general, and the managing staff in particular, stimulates insufficient spread and almost rudimentary state of MBA programs in the national system of higher education.*

Practical implications. *National system of higher education requires more spreading and appliance of MBA worldly experience, aiming at new educational tendencies, particularly "Life Long Learning". Besides, research results may be used both on the level of a separate enterprise and a separate branch when training or advancing the qualification of managers, administrators, all administrative body. This will enable both to enhance the efficiency of intro-reform studying and to account for branch and regional specific features of economic regulations.*

Conclusions. *The experience of other countries shows that MBA program-based training doesn't lose its topicality and expedience; moreover it advances together with progressing high requirements of the modern economic system. The appearance of different specializations in is the same time requirement, as focus on education or on professional advancement through all the professional activity. National education system, managers training practice inside an enterprise requires wider appliance of preparation tools, typical to MBA.*

Improving the system of firm qualification advancement via joint preparation on the basis of traditional MBA programs of "Life Long Learning" concept are suggested.

Keywords: *business education, Life Long Learning, Master of Business Administration, business case, Executive MBA, Full-time MBA, GMAT.*

Вступ. Бізнес-освіта на сучасному етапі розвитку України визначається завданнями переходу до демократичної і правової держави, ринкової економіки, необхідності наближення її до світових тенденцій економічного і суспільного розвитку. Розвиток освіти супроводжується трансформацією різних сторін суспільного життя у тісному взаємозв'язку з перебудовою в інших сферах, водночас виступаючи для них джерелом забезпечення необхідним кадровим ресурсом.

В умовах глобалізації міжнародних економічних та фінансових зв'язків, формування інформаційного суспільства, в якому знання і соціальна відповідальність стають головними чинниками життєдіяльності людини як творчого працівника, споживача і члена суспільства, виникає необхідність у визначенні нових принципів і шляхів розвитку бізнес-освіти в Україні, у вивченні, творчому осмисленні новітніх тенденцій світового розвитку освіти, обґрунтованого поєднання зарубіжних технологій із досягненнями національної освіти у процесах інтеграції в європейський та світовий простір бізнес-освіти.

Сполучені Штати Америки є всесвітньо визнаним лідером економічної та бізнес-освіти, тому вивчення в першу чергу американського досвіду, а також досвіду країн, які мають потужні бізнес-школи підготовки економічних кадрів, набуває актуальності для України в сучасних умовах вітчизняної економіки.

Постановка завдання. Метою даної статті є з'ясувати особливості підготовки спеціалістів економічного профілю у вищих навчальних закладах США, Європейського Союзу та України, дослідити історичний розвиток MBA та виокремити найбільш цінні елементи відповідних програм підготовки.

Відповідно до цієї мети послідовно розв'язувалися такі задачі:

– аналіз організації бізнес-освіти в Україні, країнах Заходу, США;

– визначення оптимальної організації навчання в нашій країні за програмами MBA, враховуючи національну специфіку.

Об'єкт дослідження – система світової бізнес-освіти. Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти організації та удосконалення української бізнес-освіти в контексті концепції «освіта впродовж життя».

Аналіз публікацій. Бізнес-освіта тривалий час знаходиться в центрі уваги дослідників. Основні тенденції розвитку зазначеного напрямку освіти висвітлено у дослідженнях Е. Каверіної [2], Н. Ничкало і В. Кудіна [4]. Особливості підприємницької освіти розкрито у працях О. Романовського [5]. Становлення та розвиток вищої економічної і бізнес-освіти Сполучених Штатів Америки у сучасних умовах розглядаються у працях українських та американських учених В. Ільїної [1], Д. Джонстоуна [6], П. Деноса [8], В. Волстеда [9] та ін.

Виклад основного матеріалу. Перші бізнес-школи з'явилися у 1819 році, коли в Парижі відкрилася École Supérieure de Commerce. Сьогодні вона зветься ESCP Europe і належить до десятки найкращих у Європі. Як у будь-яку вищу школу Франції, сюди нелегко потрапити: слухачів набирають за рейтинговим принципом на основі загальнодержавного іспиту – а її випускники зазвичай стають головними публічними особами країни.

Наступними за хронологією були одразу дві бізнес-школи, відкриті в бельгійському Антверпені в 1855. Institut Supérieur de Commerce d'Anvers та École Spéciale de Commerce et d'Industrie, після майже 150 років суперництва між державними та релігійними покровителями, злилися в незалежний Антверпенський університет.

У 1857 році під патронатом австрійського імператора Франца Йозефа відкрилася перша бізнес-школа в Центральній Європі: Пештська торгова академія. За вже сформованою в Європі традицією, створення бізнес-школи ініціювала місцева комерційна палата. Коли дві частини міста з'єдналися, заклад перетворився до Будапештської торгівельної академії.

Північна Америка приєдналася до світової ходи бізнес-освіти у 1881 році – з відкриттям Wharton Business School при Пенсильванському університеті. Її засновником вперше стала приватна особа – бізнесмен і меценат Джозеф Нортон. Він передав \$ 100,000 на заснування школи, де замість азів у ролі підмайстра студент міг би самостійно вивчати основи бізнес-мислення, розбиратися в економічних циклах і логічних зв'язках. Незабаром, до навчального плану Уортонської школи додали політичні та соціальні науки.

Відкриття у 1900 році Tuck School of Business стало новітнім напрямком в галузі бізнес-освіти. Тут вперше запропонували післядипломне навчання і ступінь «Магістра комерційних наук», який став за зразок у подальшому розвитку MBA.

Датою виникнення MBA вважається 1901 рік, коли випускники бізнес-школи Дортмутського коледжу штату Нью Хемпшир (США) отримали ступінь Master of Business Administration. Перша у світі програма MBA з'явилася 7 років потому у знаменитій Harvard Business School. Перший набір складався з 59 студентів, а на кафедрі значилося 15 співробітників. До 1924 року професори усвідомили, як бракує підручників з даного напрямку – було вирішено проводити інтерв'ю з провідними представниками бізнесу і в деталях записувати дії, які ті виконували. Студенти мали вивчати ці відомості і приходити на заняття з готовими рекомендаціями відносно того чи іншого випадку. Методика бізнес-кейсів успішно використовується в бізнес-школах і досі.

Далі історія розвивалася стрімко. Освоєнням ринку зайнялася Booth School of Business при Університеті Чикаго – друга найстарша бізнес-школа Нового Світу – 1922 року тут запустили докторську програму у сфері бізнесу, а 1943 р. – першу Executive MBA для керівників зі значним професійним досвідом. Спочатку BSB пропонувала також програму базового рівня для молоді, але з часом від неї відмовилася.

У 1921 р. хвиля докотилася до Азії: був заснований Шанхайський торговий університет, багато в чому орієнтований на західні стандарти, оскільки 11 з 16 його викладачів здобули освіту в американських бізнес-школах. У середині століття канадська Richard Ivey School of Business першою почала видавати дипломи MBA за межами Сполучених Штатів, а в 1959 р. на навчання у Гарвард взяли жінок. Історичний факт: у 1915 р. випускником Гарварду вперше став афроамериканець – син колишнього раба.

Через 66 років після першого випуску MBA бізнес-школи з'явилися в Європі. Першим, хто відкрив програму MBA в Європі, була французька INSEAD, розташована у Фонтенбло. Вона ж стала піонером скороченого варіанту MBA - курсу тривалістю рік. У 1976 р. виникла сучасна версія GMAT – універсального тесту на рівень підготовленості абітурієнта до MBA, що використовують школи у всьому світі.

США довгий час вважали батьківщиною бізнес-шкіл, а також єдиною країною, де підприємці можуть отримати гідну освіту, поглибивши і розширивши свої знання в галузі бізнесу. І, хоча сьгодні азіатські програми MBA стрімко наздоганяють за якістю освіти свої американські прообрази, поки що США залишається визнаним лідером у сфері бізнес-освіти.

Це підтверджує, серед іншого, і рейтинг шкіл MBA, який щорічно складає журнал Financial Times. Так, за версією Financial Times, кращі програми MBA в світі в 2015 році виглядали так (таблиця):

Таблиця. Global MBA Ranking 2015

Місце в 2015	Бізнес-школа	Країна	Місце в 2015	Бізнес-школа	Країна
1	Harvard Business School	US	26	Indian Institute of Management, Ahmedabad	India
2	London Business School	UK	26	SDA Bocconi	Italy
3	University of Pennsylvania: Wharton	US	28	Cornell University: Johnson	US
4	Stanford Graduate School of Business	US	28	University of Hong Kong	China
4	Insead	France / Singapore	30	CUHK Business School	China
6	Columbia Business School	US	31	National University of Singapore Business School	Singapore
7	Iese Business School	Spain	32	University of Virginia: Darden	US
8	MIT: Sloan	US	33	Indian School of Business	India
9	University of Chicago: Booth	US	34	Imperial College Business School	UK
10	University of California at Berkeley: Haas	US	35	Manchester Business School	UK
11	Ceibs	China	36	Carnegie Mellon: Tepper	US
12	IE Business School	Spain	36	The Lisbon MBA	Portugal

13	Cambridge Judge Business School	UK	38	Warwick Business School	UK
14	HKUST Business School	China	39	University of North Carolina: Kenan-Flagler	US
14	Northwestern University: Kellogg	US	40	Nanyang Business School	Singapore
16	HEC Paris	France	40	University of Texas at Austin: McCombs	US
17	Yale School of Management	US	42	Georgetown University: McDonough	US
18	New York University: Stern	US	43	Rice University: Jones	US
19	Esade Business School	Spain	43	University of California at Irvine: Merage	US
20	IMD	Switzerland	45	Rotterdam School of Management, Erasmus University	Netherlands
21	Duke University: Fuqua	US	45	City University: Cass	UK
22	University of Oxford: Saïd	UK	45	Cranfield School of Management	UK
23	Dartmouth College: Tuck	US	48	Purdue University: Krannert	US
24	University of Michigan: Ross	US	49	University of Maryland: Smith	US
25	UCLA: Anderson	US	50	Lancaster University Management School	UK

Стенфордська бізнес-школа - одна з найстаріших шкіл MBA (заснована в 1925 році). Троє її випускників стали Нобелівськими лауреатами, хоча загальна кількість випускників відносно невелика - всього 18 тисяч осіб за весь час. Більшість з них стали управлінцями вищої ланки.

Гарвардська бізнес-школа була заснована в 1908 році, з тих пір вона завжди входить до трійки кращих MBA не тільки Америки, але й світу. Крім усього іншого, Гарвардська бізнес-школа має свій журнал - Harvard Business Review, який публікує новини світу бізнесу і високо цінується фахівцями.

Особливістю Гарвардської школи є методика «кейс-стадіс»: навчання відбувається на дослідженні та вирішенні проблем реальних практичних ситуацій.

Уортонська школа бізнесу Пенсільванського університету у 2011 році займала перше місце в аналогічному рейтингу. Вона є, без перебільшення, найвідомішим і найпрестижнішим навчальним закладом подібного типу. Сьогодні в ній викладають понад 300 професорів, а мережева система школи одночасно охоплює до 80 тисяч студентів. Профіль школи не обмежується бізнесом: там вивчають і викладають також державну політику, фінанси, страхування, менеджмент, маркетинг, особливості ринків нерухомості, тощо.

Лондонська школа бізнесу - London Business School - перша неамериканська школа, представлена в рейтингу. Сьогодні тут існує широкий вибір додаткової освіти, наприклад, програми Masters in Finance, Masters in Management, знаменитий Executive MBA та ін. З іншого боку, Лондонська школа бізнесу висуває високі вимоги вже до своїх абітурієнтів: високий інтелектуальний і освітній рейтинг недостатні, для вступу до школи потрібні досягнення в бізнесі і великий практичний досвід.

Нарешті, необхідно згадати бізнес-школу Insead - французький лідер в області бізнес-освіти, 6 місце в рейтингу Financial Times в 2012 році. Навчання в цій школі відбувається як французькою, так і англійською мовами. Програми - Full-time MBA, навчання на ступінь PhD, Executive MBA та інші.

В Україні про бізнес-освіту заговорили у 90-х. Історія української системної бізнес-освіти починається зі створення в Києві Міжнародного інституту менеджменту (MIM) у 1989 році - з ініціативи видатного громадського діяча Богдана Гаврилишина спільно зі швейцарською школою IMD. На сьогоднішній день до трійки найавторитетніших, на думку спільноти випускників, належать також Києво-Могилянська бізнес школа, заснована у 1999 році при одному з найстаріших університетів Східної Європи, й Міжнародний інститут бізнесу - єдина бізнес-школа України, чиї MBA-програми акредитовані міжнародною асоціацією AMBA.

У зародковому стані досі залишається в Україні така складова менеджерської освіти, як програми МДА (MBA) - майстер ділового адміністрування. На нашу думку, професійна перепідготовка за програмами MBA є додатковою професійною освітою, що відповідає перепідготовці найвищого рівня. Метою програми є формування високопрофесійних менеджерів-практиків, які матимуть сучасні знання і навички, що дозволять їм ефективно здійснювати керівництво організаціями або самостійними підрозділами в умовах ринку. Види програм MBA; програми MBA з загального менеджменту (Майстер ділового адміністрування); спеціалізовані програми MBA (MBA - маркетинг MBA - фінанси, MBA - міжнародний бізнес і ін.). Основні форми та тривалість навчання за програмами MBA: денна - 1 календарний рік стаціонарної форми навчання; заочна - 1,5-2 роки; модульна/багатомодульна - 1,5-2 роки; дистанційна. В Україні готують магістрів з «бізнес-адміністрування» у 32, а з «адміністративного менеджменту» відповідно у 34 вищих навчальних закладах. Окрім цього функціонує велика кількість бізнес-шкіл з програмою підготовки від одного тижня до одного дня (Mini MBA).

До найбільш потужних шкіл MBA в Україні можна віднести:

Бізнес Школа Відкритого Університету Великої Британії;
 Бізнес Школа КРОК (BSK);
 Бізнес-школа Львівського інституту менеджменту;
 Единбурзька бізнес-школа;
 ІВК КНТЕУ - Інститут вищої кваліфікації Київського національного торговельно-економічного університету;
 Києво-Могилянська бізнес-школа;
 Київська вища банківська школа;
 Львівська бізнес-школа Українського Католицького Університету (LvBS);
 Міжнародна бізнес-школа «Nikland»;
 Міжнародний інститут бізнесу;
 Міжнародний Інститут Менеджменту (MIM-Київ);
 Школа бізнесу Київського інституту бізнесу та технологій.

Однак, поряд з відносно великою кількістю бізнес-шкіл ситуація в цьому освітньому сегменті така: сьогодні у списку «ТОП-100 найкращих топ-менеджерів країни» лише близько 5% керівників мають вітчизняний диплом MBA. Чому зараз так мало топ-менеджерів бажають отримати MBA в Україні, попри те, що перші бізнес-школи в нас з'явилися ще 1989 року – одночасно з народженням вітчизняного бізнесу?

Про згасання інтересу українців до бізнес-освіти свідчить і той факт, що у країні з 2004 року кількість пошукових запитів у Google за ключовим словом «mba» знизилася більш ніж у 10 разів (з 22 тис. до 1,9 тис. запитів на місяць) на тлі загальносвітового стабільного зростання цього показника. Аналізуючи причини виникнення такої ситуації, ми виявили дві основні проблеми: значна частина топ-менеджерів не має чіткого уявлення про актуальні можливості у сфері української бізнес-освіти, а більшість із тих, хто знає про вітчизняний MBA, вважають, що його якість не відповідає високій ціні й кількості часу, який слід на нього витратити.

Причин низького рівня обізнаності управлінців з можливостями вітчизняної бізнес-освіти є декілька. По-перше, в Україні діє порівняно мала кількість потужних бізнес-шкіл, які можуть запропонувати світовий рівень навчання. Переважна більшість з яких розташована у столиці.

По-друге, у споживачів обмаль конкретної інформації про ключові переваги, які має вітчизняна бізнес-освіта. На сайтах бізнес-шкіл багато інформації, але нема чіткої загальної логіки, яка дозволяла би порівнювати програми за базовими критеріям споживача. Бракує й ресурсів, присвячених саме вітчизняній MBA-освіті. Загальні статті на тему користі MBA рясніють популярними кліше. Зазвичай пишуть про те, що MBA стане перевагою в резюме, значно підвищить вашу вартість на ринку праці, дасть корисні ділові контакти й системне бачення бізнесу. На практиці перевага в резюме й підвищення заробітної плати ринку праці зовсім не гарантує, корисні контакти ще треба вміти встановлювати, а «системне бачення бізнесу» кожна бізнес-школа розуміє по-своєму, й не завжди ясно, що конкретно вкладається у це словосполучення.

По-третє, українські роботодавці й рекрутери не поспішають популяризувати ідею значущості MBA. Приміром, у США більшість компаній серед вимог до управлінців зазначають, що диплом бізнес-школи – обов'язковий чи, принаймні, є перевагою. Звісно, не диво, що для американців MBA – необхідна сходинка у побудові успішної кар'єри, оскільки перші бізнес-школи постали там понад століття тому. Але ж і українській бізнес-освіті вже 25 років, а більшість топ-менеджерів і досі не дуже усвідомлюють її цінність.

По-четверте, рівень культури бізнес-освіти в Україні в цілому дуже низький. Більшість роботодавців не мають чіткого уявлення про українську бізнес-освіту. Відтак не заохочують претендентів з MBA й не горять бажанням оплачувати навчання своїх співробітників.

Підсумок названих вище причин – дуже низька мотивація наших управлінців до первинного пошуку інформації про здобуття вітчизняної бізнес-освіти.

Що стосується невідповідності «ціна-якість» українського MBA, то ця думка також має кілька реальних передумов. Останнім часом на ринку виникло чимало низькосортних програм, які називають себе MBA («MBA за три дні» і т.п.), що дискредитувало саме поняття системної бізнес-освіти. При цьому, між тими, хто може бути зацікавленим в підвищенні якості MBA-освіти (бізнес-школами, компаніями-роботодавцями, HR-директорами, споживачами, державою), немає ефективної комунікації. Як наслідок – відсутність консолідованого погляду на розвиток вітчизняної бізнес-освіти. Ось і виникає певне замкнене коло: низький попит – недостатня кількість бізнес-шкіл – розмита інформація про український MBA – відсутність комунікації – низька якість продукту.

Зовсім не дивно, що досить висока ціна MBA-освіти у поєднанні з величезною кількістю розмитої інформації та відсутністю між бізнес-школами конкуренції, котра стимулювала би їхній розвиток, призводить до цілковитого нерозуміння «за що платити такі гроші». Хоча останнім часом склалися й позитивні тенденції. Наприклад, зростає кількість «свідомих» топ-менеджерів, які бажають здобути MBA. За даними HeadHunter (портал проводив дослідження у вересні 2014 р.), 54,5% українських управлінців у найближчі п'ять років планують здобути MBA. Близько половини з них хочуть навчатися саме в Україні.

Проте, як і багато років тому, сьогодні більшість управлінців, вирішивши здобути MBA, приходять у вітчизняну бізнес-школу за рекомендацією знайомих – її випускників, між тим остаточно не розібравшись у своїх очікуваннях і конкретних вигодах, які може дати обрана ними бізнес-школа. Цей факт аж ніяк не сприяє розвитку системної бізнес-освіти в Україні.

Що могло б змінити ситуацію та підвищити цінність вітчизняного MBA?

Конче потрібна якісна інформація про український MBA, яка допомагала б керівнику розібратися й обрати програму, відповідну його вимогам. У цьому році був створений один інтернет-ресурс, присвячений винятково розвитку вітчизняної системної бізнес-освіти – <http://mbafield.com.ua>. Сайт надає чітко структуровану за важливими для споживача параметрами інформацію про бізнес-школи, програми й викладачів MBA в Україні.

Ринок також потребує розвитку вже відомих бізнес-шкіл і створення нових, не менш якісних, у різних регіонах країни. Водночас, бізнес-школам слід налагоджувати активну співпрацю, яка б оформилася, наприклад, у створення української асоціації бізнес-шкіл з метою формування спільних стандартів і векторів розвитку. На щастя, про це вже замислилися окремі представники сфери бізнес-освіти.

Насамкінець, дуже важливо популяризувати саму ідею цінності бізнес-освіти й тих конкретних переваг, які може дати управлінцю український MBA. Потрібні також і нові, ефективніші способи знайомства з вітчизняною бізнес-освітою. До речі, в листопаді 2012 року в Україні з'явився зовсім новий формат One Day MBA – один день навчання з викладачами MBA в одній із українських бізнес-шкіл. Захід дозволяє ознайомитися з навчальним процесом на практиці і при цьому протестувати бізнес-школи за ключовими для потенційних слухачів параметрами.

Незважаючи на всі описані недоліки, у вітчизняного MBA є безумовна перевага – навчання на прикладах і реаліях нашого бізнесу, логіку якого часто не розуміють за кордоном. Разом з тим, незаперечною лишається гостра потреба активного розвитку української бізнес-освіти. Адже сьогодні ціна нашого MBA не завжди відповідає його якості. Можна, звісно, й надалі нівелювати його цінність, але справжня мудрість – в умінні концентруватися не на проблемах, а на пошуку розв'язання. Лише в консолідації зусиль бізнес-шкіл, споживачів, роботодавців, рекрутерів та інших учасників ринку української бізнес-освіти можна накреслити перспективи для подальшого активного розвитку. Й підвищення цінності продуктів вітчизняної бізнес-освіти, серед яких першочергове значення має MBA, стане природним і закономірним результатом такого спільного руху.

Однак, разом з високою популярністю підготовки за програмами MBA та іншими схожими школами, в останній час все гострішою стає дискусія наскільки вартість такого навчання виправдано з позиції ефективності.

Слід сказати, що критика програм MBA, а також якості підготовки фахівців за цими програмами, не є чимось принципово новим. Після того, як у 1959-му році фонди Carnegie та Ford піддали нищівній критиці те, що можна було вважати тоді освітою MBA, відбулося багато суттєвих змін. Провідні бізнес-школи доклали багато зусиль, щоб повернути собі хоча б часточку довіри та поваги з боку бізнесу та критиків.

Зараз ми можемо спостерігати схожу тенденцію зниження якості підготовки в бізнес-школах та велику кількість нарікань щодо окупності інвестицій в таку форму навчання. У підтвердження цього свідчить і така статистика: якщо в 1990 році існувало 259 бізнес-школ, акредитованих американською AACSB, то зараз їх 505; у 1955 році диплом MBA отримали 3 тис. осіб, в 2012 году їх кількість перевершила 100 тисяч. Зрозуміло що маємо не той випадок коли кількість переходить у якість.

Останнім часом справедливій критиці знову почали піддавати сумнівну корисність програм MBA, звинувачуючи їх в тому, що вони не мають жодного зв'язку з реальним світом. На думку критиків, бізнес-школи все більше та більше перетворюються на своєрідні клуби для майбутніх консультантів. Генеральні директори скаржаться, що освіта MBA стає все більш та більш теоретичною, а випускники бізнес-шкіл в реальності не здатні справлятися із викликами, які ставить перед компаніями сьогодні. Деякі рекрутери сьогодні вже поговорюють про те, що ступінь MBA може стати недоліком. Адже на думку найбільш практичних керівників, людина, яка затребувана на ринку праці, ніколи не стане витратити 2 роки свого життя на заняття у бізнес-школі.

Світовий аналіз, а також вітчизняна практика бізнес-освіти виокремлює наступні найбільш вагомні недоліки підготовки за програмами MBA:

1. Комерціалізація більшості бізнес-шкіл;
2. Падіння довіри та популярності MBA на заході;
3. Відірваність від практики і орієнтація на теорію;
4. Відірваність слухачів курсу MBA від професійної діяльності;
5. Зниження якості підготовки за програмами MBA.

Як «помирити» між собою теорію та практику? Розширюючи свої лідерські обрії, бізнес-школи постійно перебувають у пошуку способів поєднання між собою теорії та практики. У Мічиганському університеті, наприклад, декан Stephen M. Ross School of Business Роберт Долан працює над впровадженням навчання, яке б цілком базувалося на практиці (action-based learning). «Ідея полягає в тому, щоб працювати над типовими аналітичними завданнями MBA, але робити це не тільки заради академічної оцінки, але й для практики та втілення у реальному житті. Тобто студенти, які вчаться на MBA не змушені будуть чекати диплома для того, щоб зайнятися справою. Вони зможуть спробувати свої сили вже під час навчання».

Висновок. На нашу думку, доцільно звернути увагу ще на одну проблему, яка не ввійшла в цей перелік: старіння та втрата цінності здобутих знань і навичок з часом, в тому числі і за програмою підготовки MBA. Мова, насамперед, йде про те, що з початком нового тисячоріччя світ вступив в нову епоху – епоху знань. Ефективне функціонування в таких обставинах як економіки, так і суспільства, з його конкретними індивідуумами, можливо лише за умови постійного навчання та самоосвіти. Цей напрямок отримав назву концепції «Навчання на протязі всього життя» (Life Long Learning). Таке навчання передбачає різноманітні форми: починаючи з дистанційного навчання, онлайн-навчання, традиційного безперервного навчання,

заочних курсів і закінчуючи підготовкою, яку здійснює безпосередньо людина. У процес навчання на протязі всього життя також залучені і роботодавці усіх рівнів, від малого бізнесу і до транснаціональних корпорацій, а, враховуючи загальносвітову економічну динаміку, можна впевнено стверджувати: актуальність концепції Life Long Learning буде лише зростати. Дана концепція отримала настільки велике поширення і підтримку, що багато економічних експертів дотримуються думки: сьогодні це єдина дієва антикризова програма. Ми впевнені, що для будь-якої компанії були б дуже виграшним програми підготовки фахівців (менеджерів), у тому числі і програми MBA, орієнтовані на концепцію LLL, адже будь-які знання в умовах сьогодення через 5-7 років старіють. Підсумовуючи, слід сказати, що внутрішньо корпоративне навчання за своєю суттю схоже з LLL і дозволяє використати потенціал кожного працівника для досягнення успіху всієї компанії для оперативної відповіді на виклики динамічного зовнішнього середовища.

Список використаних джерел

1. Ільїна В. Ю. Становлення та розвиток вищої економічної і бізнес-освіти Сполучених Штатів Америки у сучасних умовах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ільїна Вероніка Юріївна. Ялта, 2009, 237 с.
2. Каверина З. Ю. Тенденції розвитку вищого образования США : дис. канд. зконом. наук : 08.00.14 / Каверина Злина Юрьевна. - Москва, 2007. - 246 с.
3. Магдюк Л. Система освіти в Сполучених Штатах Америки / Магдюк Лариса // *Маркетинг в Україні*. -2005. - Випуск : № 4(32), липень - серпень. - С. 63-65.
4. Професійна освіта в зарубіжних країнах : порівняльний аналіз : монографія / за ред. Н. Г. Ничкало, В. О. Кудіна. - Черкаси : Вибір, 2002. - 322 с.
5. Романовский А. А. Подготовка граждан к предпринимательской деятельности в экономически развитых странах (на примере США и Германии Сборник научных трудов «Проблемы современного искусства и культуры». -Харьков : Каравелла, 1999. - С. 62-73.
6. Джонстоун Д. Б. Система высшего образования в США: структура, руководство, финансирование / Д. Б. Джонстоун // *Университетское управление : практика и анализ*. - 2003. - N 5-6(28). - С. 92-102.
7. *Comparative Indicators of Education in the United States and other G8 Countries* : 2006 [Электронный ресурс] // *National Center for Education Statistics*. - 2006. <http://nces.ed.gov/pubsearch/pubsinfo.asp?pubid=2007006>.
8. Danos P. (2010), *Changing with the times. Business education must transform in response to global business needs. Business India*, 4-17, 128p. [in English]
9. William B. Walstad (2001) *Economic Education in U.S. High Schools, Journal of Economic Perspectives*, 15-3. 195-210p. [in English]

References

1. Il'ina V.Y. Stanovlennia ta rozvytok vyschoi ekonomichnoi i biznes-osvity Spoluchenykh Shtativ Ameryky u suchasnykh umovakh : [The formation and development of the USA higher economic and business education in modern conditions] dys. kand. ped. nauk [Manuscript: the candidate's thesis in Pedagogy by speciality] Yalta, 2009, 237 p. [in Ukrainian]
2. Kaveryna Z.Y. Tendentsyy razvytyia v'issheho obrazovanyia SShA [Trends in the development of higher education of the USA] dys. kand. ekonom. Nauk [dissertation of the candidate of economic sciences] Moscow, 2007, 246 p. [in Russian]
3. Mahdiuk L. Systema osvity v Spoluchenykh Shtatakh Ameriki [The education system in the USA] *Marketynh v Ukraini* [Marketing in Ukraine], 2005, 4(32), 63-65p. [in Ukrainian]
4. Nychkalo N.H., Kudina V.O. Profesijna osvita v zarubizhnykh krainakh: porivnial'nyj analiz [Professional education in foreign countries : a comparative analysis] monohrafiia [monograph] Vybir, Cherkasy, 2002, 322 p. [in Ukrainian]
5. Romanovskij A.A. Podhotovka hrazhdan k predprynymatel'skoj deiatel'nosti v ekonomichesky razvitikh stranakh (na prymerе SShA i Hermaniy)[Preparation of citizens for entrepreneurship in leading economic country (for example, the USA and Germany)] *Problemy sovremennoho yskusstva y kultury: Sb. nauch. trudov.* [Problems of Contemporary Art and Culture: collect papers], Karavella, Kharkov, 1999, 62-73 p. [in Russian]
6. Dzhonstoun D.B. Systema vissheho obrazovanyia v SShA: struktura, rukovodstvo, fynansyrovanye [The higher education system in the United States: structure, management, financing] *Unyversytetskoe upravlenye : praktyka i analiz* [University Management: Practice and Analysis] 2003, 5-6(28), 92-102 p. [in Russian]
7. *National Center for Education Statistics(2007, August) Comparative Indicators of Education in the United States and other G8 Countries.* <http://nces.ed.gov/pubsearch/pubsinfo.asp?pubid=2007006>. [in English]
8. Danos P. (2010), *Changing with the times. Business education must transform in response to global business needs. Business India*, 4-17, 128p. [in English]
9. William B. Walstad (2001) *Economic Education in U.S. High Schools, Journal of Economic Perspectives*, 15-3. 195-210p. [in English]

ДАНИ ПРО АВТОРА

Баранов Віталій В'ячеславович, к.е.н., доцент кафедри менеджменту, економіки та права, Кіровоградська льотна академія національного авіаційного університету, Україна
e-mail: vaiss@ukr.net

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Баранов Виталий Вячеславович, к.э.н., доцент кафедры менеджмента, экономики и права, Кировоградская летная академия национального авиационного университета, Украина.
e-mail: vaiss@ukr.net

DATA ABOUT THE AUTHOR

Baranov Vitaly Vyacheslavovich, Ph.D. in Economical Science, Associate Professor of Department of Management, Economics and Law, Kirovohrad Flight Academy of National Aviation University, Ukraine.
e-mail: vaiss@ukr.net

УДК 336:378.3

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У СТВОРЕННІ УНІВЕРСИТЕТІВ СВІТОВОГО РІВНЯ

Боголіб Т.М.

Предметом дослідження є політика держави у галузі вищої освіти.

Мета дослідження полягає у визначенні ролі держави у створенні університетів світового рівня.

Методи, що були використані в процесі дослідження. Дослідження базується на діалектичному методі наукового пізнання і системному підході до вивчення передумов виникнення і розвитку університетів світового рівня та ролі в цьому держави. Використані методи аналізу та синтезу, методи узагальнення та порівняння.

Результати дослідження. Досвід країн, де створено університети світового рівня свідчить, що держава повинна забезпечити фінансові і законодавчі умови їх розвитку. Це допоможе університетам успішно конкурувати на міжнародному рівні на ряду із критеріями якості і актуальності освіти. Усвідомлюючи, що Україна переживає економічну кризу в країні, ми проаналізували виклики, ризики і витрати, і показали, що будь-які інвестиції у вищу освіту в короткостроковій і середньостроковій перспективі дадуть віддачу.

Галузь застосування результатів: Міністерство освіти і науки України, Верховна Рада України.

Висновки. В умовах структурної кризи потрібно не обмежувати витрати на вищу освіту, потрібно активніше оптимізувати мережу ВНЗ, а вивільнені кошти вкладати у розвиток університетів світового рівня.

Ключові слова: міжнародна конкуренція, рейтинг університетів, університети світового рівня, високоєфективна діяльність, національна інноваційна система, наукові дослідження, автономія ВНЗ.

РОЛЬ ГОСУДАРСТВА В СОЗДАНИИ УНИВЕРСИТЕТОВ МИРОВОГО УРОВНЯ

Боголіб Т.М.

Предметом исследования является политика государства в области высшего образования.

Цель исследования заключается в определении роли государства в создании университетов мирового уровня.

Методы, использованные в процессе исследования. Исследование базируется на диалектическом методе научного познания и системном подходе к изучению предпосылок возникновения и развития университетов мирового уровня и роли в этом государства. Используются методы анализа и синтеза, методы обобщения и сравнения.

Результаты исследования. Опыт стран, где созданы университеты мирового уровня свидетельствует, что государство должно обеспечить финансовые и законодательные условия их развития. Это поможет университетам успешно конкурировать на международном уровне на ряду с критериями качества и актуальности образования. Осознавая, что Украина переживает экономический кризис в стране, мы проанализировали вызовы, риски и затраты, и показали, что любые инвестиции в высшее образование в краткосрочной и среднесрочной перспективе дадут отдачу.

Область применения результатов: Министерство образования и науки Украины, Верховная Рада Украины.

Выводы. В условиях структурного кризиса нужно не ограничивать расходы на высшее образование, нужно активнее оптимизировать сеть ВУЗ, а высвободившиеся средства вкладывать в развитие университетов мирового уровня.

Ключевые слова: международная конкуренция, рейтинг университетов, университеты мирового уровня, высокоэффективная деятельность, национальная инновационная система, научные исследования, автономия ВУЗ.

THE ROLE OF THE STATE IN CREATING WORLD-CLASS UNIVERSITIES

Bogolib T.M.

The study examines the state policy in the field of higher education.

The purpose of the study is to determine the role of the state in creating world-class universities.